

„TARİH“-„KARŞI TARİH“... KAÇ TANE TARİH VAR?..

BİLİŞSEL TARİH BİLİMİNİN ESASLARI...

Münir Aktolga
Nisan 2021

Toplumsal sistem gerçekliğini açıklarken, sistemin bilişsel elementi olan insanın, bir toplum yarattığı olduğu kadar, toplum yaratıcısı olduğunu da söylemiştik. Şimdi buna bir şey daha ilâve etmek istiyoruz: İnsan, tarihsel bir üründür; ama o, aynı zamanda, bu tarihi yaratan bir oyuncudur da!..¹

İnsan neden tarihsel bir üründür? Bu soruya cevap vermeden, önce tarih nedir onu görelim ve sorunun cevabını bunun içinde arayalım...

Tarih, bugünün içinden çıktığı geçmişte yer alan olaylar, ilişkiler, etkileşmeler zinciridir. “İnsan tarihsel bir üründür” derken kastedilen de, onun kendi varlığıyla dünden bu güne uzanan bu ilişkiler-etkileşmeler içinde, bunların bir ürünü olarak gerçekleşmesidir. Ama o sadece bu sürecin ürünü olarak varolmaz, o, aynı zamanda, bu sürecin içindeki etkileşmelerde yer alarak her an yeniden yaratılırken, olayların ve süreçlerin (tarihin) yaratılmasında aktif bir unsur, bir oyuncu olarak da yer alır. Yani o, hem sürecin (tarihin) yaratıcısı, hem de onun (tarihin) bir yaratığıdır... Daha başka bir deyişle, hem tarih adı verilen senaryonun yazılmasında yer alan bir yazardır, hem de, bu senaryonun-oyunun içinde yer alan -oyarken senaryoyuda birlikte yazan- bir aktördür!..

Bir örnek verelim ve kendi tarihimizi, toplumumuzu ele alalım...

İçinde yaşadığımız toplum ve onun üyeleri-elementleri olarak her birimiz, tarihsel olarak oluşup gelişmiş belirli bir sürecin yaşadığımız anın içindeki maddeleşmiş biçimleri değil miyiz?.. Her an ürettiğimiz varlığımız tarihsel olarak üretilmiş-oluşmuş bir bilginin gerçekleşmesi, kendini yeniden üretmesi olduğundan, geçmişimiz dediğimiz süreç de, hem toplum, hem de bireyler olarak, şu anın içinde bizimle birlikte gerçekleşen bilginin bileşenlerini oluşturarak bizim içimizde yaşamaktadır...

Tarihsel gelişme sürecini çok orijinal, kendine özgü bir biçimde yaşadığımız için, bütün bunları Türkiye toplumunun ve insanların tarihsel oluşumunda çok açık bir şekilde görürüz...

Türkler göçebe bir toplum olarak tarihe girmişlerdir. Bizim sınıflı topluma-medeniyete geçişimiz göçebe geleneklerimizi, yani tarihsel olarak oluşmuş toplumsal DNA'larımızı (bilgileri) tamamen değiştirmeden, bunları muhafaza ederek, sadece bunların içeriğinde bazı değişiklikler yaparak gerçekleşir. Bazı toplumsal genleri pasif, ya da aktif hale getirerek mevcut yapı üzerinde oynayarak, bu şekilde yeni özellikler-bilgiler yaratmaya çalışarak gerçekleşir. Yani, tarihe barbarlığın yukarı aşamasından girmiş “yerleşik toplumlar” gibi, yeni bir üretim süreci içinde yeni üretim ilişkileri yaratarak, yeni yaşam tarzını bu ilişkiler içinde muhafaza edilen bilgilerin kendini üretmesiyle gerçekleştiren bir toplum değiliz biz. Bu yüzden de, geçmişin bugünün içindeki varlığına örnek ararken kendimizi bunun canlı bir örneği olarak gösterebiliriz!²

¹ Bu yazı yayına hazırladığım 4. Kitaptan bir bölümdür... (“Bilişsel Tarih ve Toplum Bilimlerinin Esasları...”)

² <https://www.yenisafak.com/gundem/iste-tarihteki-16-turk-devleti-2062459>

Biz geçmişin içinden tam olarak çıkamadığımız için, binlerce yıl öncesine ait bazı toplumsal genler bizde halâ aktif halde bulunurlar! Bunlar, güncelleşmiş, modernleşmiş görünümler altında da olsa, halâ yarı aktif halde oldukları için, “bizi bize benzeten” orijinal yanımızı oluştururlar!..

Neden tarihi bilmek gerekir?..

Madem ki tarihsel olarak yaşanan süreç özü itibariyle bizim içimizde var, ve biz de zaten kendi varlığımızla onun ürünüyüz, o halde tarihi bilmek neden gereklidir?

Çünkü, tarihi bilmek kendini bilmektir!..³

İnsanlar, ve toplumlar, her anın gerçekliği içinde çevreyle etkileşirken var oluyorlar dedik; çevreden alınan madde-enerjiyi-enformasyonu kendi içlerindeki bilgiyle işleyerek kendilerini üretiyorlar.

Kendi içimizde sahip olduğumuz “tarihsel olarak oluşmuş” bu bilgiler ise, iki kısımdan oluşuyor.

Birincisi, “farkında olmadan” sahip olduğumuz, bilinçli olarak belleğimizden aşağıya indirerek kullanmamızın mümkün olmadığı duygusal -bilinç dışı- bilgilerdir. Yaşam bilgisi adı verilen bütün kültürel bilgiler bu türdendir. Bunları yaşarken hayatın içinde öğreniriz. Ve öyle olur ki, daha sonra artık bunların öğrenilerek hafızada kayıt altına alınmış bilgiler olduğunun bile farkında olmayız. Yaşamın ayrılmaz bir parçasıdır bunlar o kadar...

“Sahip olduğumuz” ikinci türden bilgiler ise “eksplizit”-bilişsel bilgilerdir. Yani, “bilinçli” bilgi üretme faaliyeti sonucunda sahip olduğumuz bilgilerdir. Örneğin, okulda öğrendiğimiz bilgiler bu gruba dahildir. Bunları belleğimizden aşağıya, çalışma belleğine indirerek tekrar kullanabiliriz. Bu bilgiler, sahip olduğumuz farkında olduğumuz bilgilerdir.

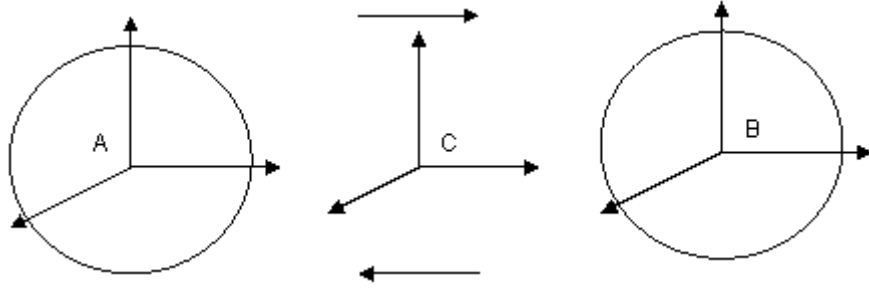
Şimdi, bir parantez açarak Sistem Teorisi’ne dönüyoruz: Daha önce „Herşeyin Teorsisi“nde koordinat sistemi konusunu şöyle ele almıştık:⁴

Koordinat sistemi (KS), belirli bir bilginin bir madde-enerji yoğunluğu olarak (yapı) gerçekleştiği her A-B sisteminde, sistemi oluşturan parçaların (şekilde A ve B) her birinin kendi içinde sistem merkezini zamel alan bir sıfır noktasına göre, ve de aradaki ilişkiden kaynaklanan sistemin merkezinde bulunan (Şekilde C) sıfır noktasına göre, birbirlerini ve aradaki ilişkiyi uzay-zaman koordinatlarıyla tanımlayarak ifade edebilme şeklidir...

Buna göre, her A-B sisteminde üç temel KS bulunur...

³ Ama hepsi bu kadar değil! Madem ki “insan doğanın kendi bilincine varmasıdır”, o halde, insanın kendini bilme süreci aynı zamanda doğanın-evrensel oluşumun kendi bilincine varması sürecidir de!.. İşte, bilişsel tarih biliminin görevi, tarih bilincini bu büyük tablonun içindeki yerine oturtabilmektir...

⁴ „Herşeyin Teorisi-Sistem Teorisi’nin Esasları, Varoluşun Genel İzafiyet Teorisi ve Tasavvuf“ Alter Yayınları...

Bunlardan birincisi, az önce de ifade ettiğimiz gibi, A-B'nin sistem merkezini temel alan KS dir. Bu durumda A ve B karşılıklı ilişkilerini ve bu ilişkiler içinde gerçekleşen varoluş hallerini-hareketlerini sistem merkezini (C) temel alan bir KS'ne göre belirleyerek ifade ederler. Sistemi-bütünü meydana getiren unsurların karşılıklı ilişkilerini-etkileşmelerini ve hareketlerini, birlikte yaratılan ortak bir zeminin uzay-zaman koordinatlarıyla tanımladıkları varoluş zeminidir bu... İşte, bilişsel bilim - "bilişsel tarih bilimi"- derken bizim durduğumuz yer -tarih anlayışımızın referans noktası- budur...

Bunun dışında, duygusal kimlik ve "duygusal tarih" anlayışlarına zemin teşkil eden ikinci ve üçüncü KS'leri ise, sistemin içinde birbirinin "karşıtı" konumunda olan A ve B'nin her birinin geçmişte yer alan olayları ve süreçleri yaşanan anın gerçekliği içinde durdukları yeri esas alarak değerlendirmeye çalışmalarının ürünü olacaktır. Bu durumda, karşılıklı etkileşme -etki, tepki ilişkisi- içinde birbirlerini yaratarak gerçekleşen unsurdan her biri, etkileşme sürecini ve bu sürece bağlı olarak ortaya çıkan sonuçları sadece kendi bireysel-duygusal varlıklarını, kimliklerini temel alan KS'lerine göre değerlendirirler... İşte, bütün o „tarih“ ve „karşı tarih“ tezlerinin özü, esası budur!..

İşin özü, son tahlilde, daha önceki kuşaklardan bize miras kalan bilgi temeli mirasının hangi koşulların ürünü olduğunu, bunların neyi ifade ettiğini bilişsel olarak inceleyip açıklayarak, buradan çıkan sonuçları bir çıkış noktası olarak ele alıp, bunları güncel enformasyonlarla etkileştirerek yaşanan ana-bugüne ilişkin bilişsel düzeyde yeni bilgiler üretebilmeye ve bu bilgileri temel alan bir bilinç ve kimlikle yola devam edebilmeye dayanıyor... Yani ne geçmişi reddeden duygusal bir tarih bilinci ve buna dayanan bir kimlik, ne de onu -geçmişi- bugünün içinde bir silah olarak kullanmaya kalkan duygusal-reaksiyoner "karşı tarih" anlayışı ve kimlik... Bilişsel tarih, bütün bunları duygusal gerçekliğimiz zemininde ele alarak, yola bilişsel bir bilinçle devam edebilmemizi sağlar...

İşte bu nedenle, tarihi bilmek, kişiliğini, davranışlarını belirleyen tarihsel bilgi mirasının kökenlerini bulup çıkarmak açısından, yani kendini bilmek açısından çok önemlidir. Çünkü, daha önceki kuşaklardan bize miras kalan, farkında olmadan sahip olduğumuz bilgilerdir ki, bunlar kişiliğimizin oluşmasında çok önemli rol oynayan nöronal programlardır. Tarihi bilmek demek, geçmişte bu programların oluşmasına neden olan olayları ve süreçleri bilişsel hale getirerek bilmek demektir; farkında olmadan sahip olduğumuz bilgilerin-nöronal programların tarihsel nedenlerinin farkına varmak, onları bilinçli ögeler haline getirmek demektir. Davranışlarımızın ve kişiliğimizin bilinç dışı birçok nedenini ancak bu şekilde ortaya çıkarabiliriz...